

Wstęp

Przedkładany do rąk czytelnika numer 3(55) z 2026 r. periodyku „Humaniora. Czasopismo Internetowe” stanowi kontynuację wielodyscyplinarnej debaty, która od kilkunastu lat toczy się na łamach tego czasopisma. Przedmiotem tej dyskusji są zjawiska społeczne i kulturowe o doniosłym znaczeniu we współczesnym świecie. Niniejszy numer poświęcony jest m.in. takim zagadnieniom, jak: relacje między nauką a religią, technologie nadzoru, kultura terapeutyczna, syjonizm, zachodni wizerunek kobiet wschodnioeuropejskich czy problematyka wykluczenia i inkluzji. W tomie zamieszczona została ponadto recenzja monografii.

Numer otwiera tekst Marka Szulakiewicza *Nauka i religia – w poszukiwaniu nowych relacji*. Autor odrzuca przekonanie, zgodnie z którym te dwie formy ludzkiej aktywności przesycane są wzajemną wrogością. Argumentuje, że stanowią one dwie uzupełniające się drogi poznania prawdy oraz wspomagają się wzajemnie. Nauka rozwija racjonalność, niezbędną również w religii; religia zaś dostarcza umocowań i drogowskazów moralnych, bez których nauka może ulec degeneracji. W miejsce wrogiej konfrontacji autor proponuje dialog, w którym wiedza naukowa spotyka się z wypływającą z religii mądrością. W czasach znacznego przyspieszenia rozwoju technologii, która staje się nie tylko dla zwykłego człowieka, ale również dla specjalisty coraz mniej zrozumiała, propozycje jak ta przedstawiona w tym artykule zasługują na szczególną uwagę.

W społecznej percepcji nowe technologie coraz częściej stanowią potencjalne zagrożenie dla jednostki, społeczeństwa czy nawet ludzkiej cywilizacji. Różne formy nadzoru elektronicznego już dziś są stosowane w skali masowej na różnych obszarach globu, służąc m.in. do kontroli i modyfikacji zachowania jednostek. Choć procesy te obserwowane są zarówno na Wschodzie, jak i na Zachodzie, Chiny stanowią obecnie swoiste laboratorium, w którym technologie totalnego nadzoru są testowane na organizmach społecznych. Problematykę tę zgłębia tekst Zdzisława W. Puśleckiego zatytułowany *Technologie totalnego nadzoru – publiczne wartościowanie i kategoryzowanie społeczeństwa*. Autor zauważa, że

technologie, które czynią życie milionów ludzi łatwiejszym, mogą być jednocześnie narzędziami masowej inwigilacji. Na przykładzie Chin szczegółowo omawia stosowane obecnie systemy inwigilacji. Jednocześnie podkreśla potrzebę zachowania „równowagi między kapitałem informacyjnym i inwigilacyjnym a jego odbiorcami, czyli społeczeństwem”.

Przedmiotem tekstu Sławomira Sztajera *Kultura terapeutyczna a patologie późnej nowoczesności* są zjawiska kulturowe będące nie tylko rezultatem rozpowszechnienia rozmaitych form terapii, ale przede wszystkim rozpowszechnienia terapeutycznego sposobu myślenia, który istotnie zmienia sposób, w jaki jednostki rozumieją świat. Autor argumentuje, że dyskurs terapeutyczny wprawdzie łagodzi niektóre bolączki późnej nowoczesności, dostarczając jednostkom odpowiednich narzędzi radzenia sobie w przyspieszającym świecie, lecz jednocześnie wytwarza i podtrzymuje inne patologie, a także legitymizuje zastane porządki społeczne. Odwołując się do krytyków kultury terapeutycznej, autor przedstawia kluczowe mechanizmy, poprzez które kultura terapeutyczna utrwała istniejące patologie i przyczynia się do powstawania nowych.

Kolejny tekst, zatytułowany *Syjonistyczny Nowy Człowiek. Od księgi do miecza*, przygotowany przez Artura Kamczyckiego, jest kontynuacją badań autora nad syjonizmem, w szczególności nad programem syjonistycznym zaproponowanym przez Theodora Herzla na przełomie XIX i XX wieku. Program ten postuluje swoistą świecką adaptację mesjanizmu, negację diaspory oraz kreację tzw. Nowego Hebrajczyka. W tekście ukazano napięcia między tym programem a żydowską ortodoksją spowodowane m.in. przejściem od ideału Ludu księgi do ideału Ludu miecza, którego podstawową figurą stał się właśnie Nowy Hebrajczyk – człowiek dumny, silny fizycznie, niezależny i wojowniczy.

Tekst Aurelii Adamczuk *The image of Eastern European women through the Western lens: a pop-cultural analysis* podejmuje problematykę stereotypizacji w kulturze popularnej na przykładzie sposobu przedstawiania kobiet z Europy Wschodniej w amerykańskiej i brytyjskiej kulturze popularnej. Przyjmując perspektywę postkolonialną i feministyczną, autorka ukazuje, w jaki sposób Słowianki przedstawiane są w serialach i filmie, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii uprzedmiotowienia i sprawczości. Formułując wnioski, autorka stwierdza, że kobiety z Europy Wschodniej zajmują „przestrzeń liminalną” pomiędzy wyrafinowanym Zachodem a zachodnim wyobrażeniem prymitywnego Wschodu.

Ostatni artykuł zatytułowany jest *Figura Innego między etyką uznania a polityką wykluczenia. Religijno-filozoficzne podstawy inkluzywności*. Monika Wójcik podejmuje w nim problematykę religijnych i filozoficznych podstaw inkluzywności w kontekście współczesnych konfliktów wokół figury Innego. Autorka odwołuje się do tradycji religijnych takich jak judaizm, chrześcijaństwo, islam oraz religie Wschodu, a także do propozycji przedstawionych przez Emmanuela Levinasa i Paula Ricoeura. Zwraca uwagę, że w tych różnych podejściach religijnych i fi-

lozoficznych kluczową rolę odgrywają postulaty odpowiedzialności za drugiego człowieka oraz uznania jego godności.

Tom zamyka recenzja monografii Kati Curts *Assembling Religion: The Ford Motor Company and the Transformation of Religion in America* wydanej przez New York University Press w 2025 r. Autorem recenzji jest Jacek Sójka.

Sławomir Sztajer

